

TÜRKİYE MATBUAT CEMİYETİ: KURULUŞU VE FAALİYETLERİ*

THE PRESS ASSOCIATION OF TÜRKİYE: ITS ESTABLISHMENT AND ACTIVITIES

Aydın ÇAKMAK**

Makale Bilgisi

Başvuru: 29 Nisan 2023
Kabul: 19 Ağustos 2023

Article Info

Received: April, 29, 2023
Accepted: August, 19, 2023

Öz

XIX. yüzyılda başlayan Osmanlı basın hayatı zaman içerisinde sürekli gelişti. II. Meşrutiyet'in ilanının hemen ardından bir meslek örgütü kurma çalışması yapılmakla birlikte düzenli ve devamlı bir yapı kurulamadı. Söz konusu düşünce ancak Birinci Dünya Savaşı sırasında hayata geçirildi. 1917 yılında teşkil olunan Osmanlı Matbuat Cemiyeti, Mütareke Dönemi'nin karışıklıkları arasında büyük sarsıntılar geçirdi. Bu sırada başlayan Milli Mücadele hareketi içerisinde asıl mesleği gazetecilik ve yazarlık olan kişiler de vardı. Bu kişiler, Milli Mücadele'nin merkezi olan Ankara'da yeni bir cemiyet kurma düşüncesine yöneldiler. Böylece 1921 yılı aralık ayında çalışmamızın konusunu oluşturan basın meslek örgütünün kuruluş kararı alındı. Türkiye Matbuat Cemiyeti, dört aya yakın süren hazırlıklar sonrasında teşkil olundu. Cemiyet, Milli Mücadele döneminde Ankara'da oluşan basın ve yayın muhiti içerisinde faaliyet gösterdi. Mustafa Kemal Paşa'nın, siyasi bir yapı niteliğine sahip olması dolayısıyla ilk başta kuruluşuna karşı olumsuz tavır aldığı bu cemiyetin başkanlığını Yunus Nadi Bey yaptı. Dönemin ünlü pek çok yazar ve basın mensubu da adı geçen cemiyet içerisinde yer aldı. Cemiyet, basın mensupları arasında yardımlaşma ve dayanışma sağlamanın yanı sıra Milli Mücadele'nin propagandasını yapmak gibi temel faaliyet alanlarına sahipti. İstanbul'da faaliyet gösteren dernekle de olumlu bir iletişim kurdu. Bu dönemde Anadolu'ya gelen yabancı yazar ve gazetecilere yoğun ilgi gösteren cemiyet, Milli Mücadele'nin anlamını, durumunu ve haklılığını kendilerine açıklamaya çalıştı. Aynı zamanda Kırım'da yaşanan açlık felaketi için yapılan yardım kampanyasına destek verdi. İşte bu çalışmada, söz konusu

* Bu çalışma, 29-30 Kasım 2022 tarihleri arasında düzenlenen "Milli Mücadele'nin Zafer Yılı-100. Yıl Ulusal Sempozyumu" kapsamında sunulan yayımlanmamış bildiri metninin gözden geçirilip genişletilmesi sonucunda hazırlanmıştır.

** Öğr. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi; Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü; aydin.cakmak@istanbul.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2413-7760>; İstanbul-Türkiye.

özelliğe sahip Türkiye Matbuat Cemiyeti'nin kuruluşu ve faaliyetleri ilk defa, müstakil ve kapsamlı olarak incelenecektir. Çalışmada süreli yayınlar, arşiv belgeleri ve telif eserler gibi kaynaklardan faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Matbuat Cemiyeti, basın, Ankara, Millî Mücadele, Yunus Nadi Bey, cemiyet.

Abstract

The Ottoman press life, which started in the XIXth century, developed continuously over time. Although efforts were made to establish a professional organization immediately after the declaration of the Second Constitutionalism, regular and permanent structure couldn't be established. Yet the idea was implemented during the WWI. Founded in 1917, the Ottoman Press Association suffered great shocks amid the turmoil of the Armistice Period. In the National Struggle movement that started at this time, there were also people whose main occupation was journalism and authorship. These people headed for the idea of establishing new society in Ankara, the center of the National Struggle. Thus, in December 1921, the decision was taken to establish Professional organization of the press, which is the subject of this study. The Press Association of Türkiye was organized after nearly four months of preparations. It operated within the press and publishing community formed in Ankara during the National Struggle. Yunus Nadi was the president of this association, which Mustafa Kemal Pasha initially took negative stance against its establishment due to its political nature. Many famous authors and journalist of the time also took part in the association. In addition to providing cooperation and solidarity among Journalists, the association had the main fields of activity of propogandizing the National Struggle. It also established a positive communication with the association operating in Istanbul. The association showed great interest in foreign authors and journalists who came to Anatolia and tried to explain to them the meaning, situation and justification of the National Struggle. It also supported the aid campaign for the famine in Crimea. In this study, the establishment and activities of the Press Association of Türkiye, which has these characteristics, will be analysed for the first time, independently and comprehensively. Sources such as periodicals, archival documents and copyrighted works were utilized here.

Keywords: The Press Association of Türkiye, press, Ankara, The National Struggle, Mr. Yunus Nadi, association.

Giriş

XIX. yüzyıl, Osmanlı basın tarihi için önemli bir dönem oldu. Bir süredir yabancılar tarafından başlatılan gazetecilik faaliyetleri, artık Türk toplumu arasında da yer buldu. Önce Kahire'de Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarafından *Vekayi-i Misriye* adlı yarı Türkçe yarı Arapça olmak üzere ilk yerli gazete yayımlandı. Osmanlı Devleti'nin resmî gazetesi olan ve ülkenin genelini

hedefleyen *Takvim-i Vekayi*'nin yayımı ise 1831 yılında gerçekleşti.¹ Bir devrin öncüsü, Türkiye'de gazete ve gazetecilik yolunda ilk adım sayılan *Takvim-i Vekayi*'nin başlattığı çığır onunla sınırlı kalmadı.² Tanzimat'la açılan yeni dönemde Tanzimat basını olarak adlandırılan bir süreç yaşandı. Özellikle 1860'lı yıllarda canlı bir basın hayatı ortaya çıktı.³ Bu yıllar, Osmanlı basını açısından atılım yılları oldu.⁴

II. Abdülhamid döneminde, basın rejimindeki kısıtlamalara rağmen basın tekniğinde gelişme ve değişimler yaşandı.⁵ Tüm baskı ve olumsuz koşullara rağmen etkisi XX. yüzyılın ortalarına kadar devam edecek bir basın geleneği ve anlayışı oluştu.⁶ II. Meşrutiyet dönemi ise bir canlanma ve dönüşümün yaşandığı devir olarak Türk basın-yayın tarihinde dönüm noktası oldu.⁷ 1908 yılında yaşanan basın patlaması sırasında çok sayıda gazete ve dergi yayın hayatına başladı. Ortaya çıkan siyasi karmaşa ortamında gazeteciliğin meslekî ilkelerini belirleme yolunda ilk çabalar da görüldü.⁸

Aynı dönemde siyasî, sosyal ve ekonomik alanlarda yaşanan hareketlenme neticesinde pek çok cemiyet kuruldu.⁹ Gazetecilerin bir meslek kuruluşu etrafında örgütlenmesine yönelik ilk girişim de işte bu sırada, II. Meşrutiyet'in ilanı haftasında gündeme geldi. Sirkeci'de toplanan matbuat erkânı, cemiyetin kuruluş işlemleriyle meşgul olmak üzere geçici idare heyeti oluşturulmasını ve başkanlığa Abdullah Zühdi Bey'in (1869-1925) getirilmesini kararlaştırdı.¹⁰ Böylece Osmanlı Matbuat Cemiyeti adlı yapının temelleri

¹ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2006, s. 21-24.

² Hasan Refik Ertuğ, *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, C. I, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, Yenilik Basımevi, İstanbul 1970, s. 162-186.

³ Ali Gevgilili, "Türkiye Basını", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul [1983], s. 204-206.

⁴ Zafer Toprak, "Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı", *Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*, Gelişim Yayınları, İstanbul 1984, s. 14-15.

⁵ M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1982, s. 305.

⁶ Tevfik Çavdar, *İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler- Babiâli'den Geriye Ne Kaldı?*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2007, s. 42-43.

⁷ İ. Arda Odabaşı, *Osmanlı Matbuat Kapitalizmi ve Milliyetçilik (1913-1914)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2021, s. 14.

⁸ Orhan Koloğlu, *Osmanlı Dönemi Basınının İçeriği*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 220-224. 1908-1918 yılları arasındaki yaklaşık on yıllık dönemde yayımlanan süreli yayınların sayısı binin üzerindedir. Bk. Bülent Varlık, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul [b.y.y.], s. 116-117.

⁹ Kadir Yıldırım, *Osmanlı'da İşçiler (1870-1922)- Çalışma Hayatı, Örgütler, Grevler*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 341.

¹⁰ Hakan Aydın, "Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye: Kuruluşu ve Basında Tartışmalar", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 27, 2010, s. 558.

atıldı.¹¹ Ancak kurulma kararı alınan bu cemiyet, Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar bir nevi uykuda kaldı.¹²

Cemiyet teşkiline yönelik ikinci girişim 1917 yılında gerçekleşti. Savaş sırasında başvuruda bulunan Alman Matbuat Cemiyeti¹³, gazetecilerden oluşan bir heyeti ülkesine davet etti. Fakat o sırada Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren bir matbuat cemiyeti yoktu. Bunun üzerine bir müteşebbis heyet oluşturulup deneyimli gazeteci Mahmud Sadık Bey'in (1864-1930) başkanlığında hazırlıklara girildi. 1918 yılı mart ayında yapılan kongre sonucunda da Hüseyin Cahid [Yalçın] Bey (1875-1957) başkanlığında Osmanlı Matbuat Cemiyeti adlı bir basın meslek kuruluşu teşkil edildi.¹⁴

Osmanlı Matbuat Cemiyeti'nin gayet iyi başlayan çalışma hayatı uzun sürmedi ve mütarekenin ardından önemli dönüşümler geçirdi. Dönemin siyasî kargaşa atmosferinde hararetli tartışmalara ve münakaşalara sahne olan Ocak 1919 kongresinde, Mahmud Sadık Bey'in başkanlığında yeni bir idare heyeti oluşturuldu. Fakat söz konusu heyet de bir türlü toplanamadı. Üstelik mütareke günlerinin taşkınlıkları herkeste bir infial uyandırmaktaydı. Sonuçta Babıali'deki yeni binada yapılan kongrede Türk Matbuat Cemiyeti adını alan derneğin başkanlığına Velid Ebüzziya Bey (1882-1945) seçildi.¹⁵

Dağılmak ve hatta dağıtılmak tehlikesiyle karşı karşıya kalan cemiyetin eski ve yeni üyelerinin tekrar bir araya getirilmesi için 1920 yılında toplanan kongrede büyük gayret gösterildi.¹⁶ Ancak bu pek mümkün olmadı; üyeler arasındaki anlaşmazlıklar cemiyeti içeriden çürüttü. Gazete çalışanları Gazeteciler Cemiyeti'ni tesis ederken, Türk Matbuat Cemiyeti daha çok gazete sahipleri, yani işverenler ağırlıklı bir yapı halini aldı.¹⁷ 1921 yılında yapılan toplantıda, unvanına Türk izafesinin Türk'ten başka bir topluluğun varlığına hak verildiği anlamına geleceği dikkate alınarak isim değişikliğine gidildi. Artık sadece Matbuat Cemiyeti¹⁸ veya İstanbul Matbuat Cemiyeti

¹¹ Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s. 82.

¹² Ahmed İhsan Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım*, yay. haz. Alpay Kabacalı, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 154.

¹³ Almanya'daki ilk gazeteciler derneği XIX. yüzyıl sonlarında kuruldu. Bk. Nurhayat Yoloğlu, "Almanya'da Basın", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 5, 1997, s. 109.

¹⁴ Enis Tahsin Til, *Gazeteler ve Gazeteciler*, haz. İbrahim Şahin, Bilge Yayınları, Ankara 2004, s. 147-148.

¹⁵ Til, 2004, s. 150-151.

¹⁶ Zeynel Özlü, "1920 İstanbul Matbûât Cemiyeti Kongresinin Türk Basınının Gelişimindeki Rolü", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VI, S. 12, 2016, s. 80.

¹⁷ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü İle Basın*, Güven Matbaası, Ankara 1969, s. 281-282.

¹⁸ *1933 Almanak*, haz. Selim Nüzhet, Matbuat Cemiyeti Yayınları, İstanbul, s. 140; Server İskit, *Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, 1943, s. 297.

olarak adlandırıldı.¹⁹ Bununla birlikte Ankara'da benzer isimde bir cemiyet kurulmaya çalışıldığının öğrenilmesi üzerine değişiklik yapıldığı da ifade edilmektedir.²⁰ İşte benzer isimli cemiyet ise bir süre sonra teşkil edilecek Türkiye Matbuat Cemiyeti'dir.

Bu makale, 1921 yılı sonlarında tesis edilme kararı alınan Türkiye Matbuat Cemiyeti adlı basın meslek kuruluşunu inceleme gayesini merkeze almaktadır. Böylece konuyla ilgili yapılan çalışmalarda pek adı geçmeyen ve bir anlamda unutulmuş kuruluşun Türk basın tarihindeki yerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden betimleme tabanlı olarak kaleme alınan makalede cemiyetin kuruluşu, üyeleri, faaliyetleri, temasta bulunduğu kişilerle süreç içerisindeki etkinliği gibi hususlar ayrıntılı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Son olarak telif ve hatıra türü eserlerde yeterli bilginin olmadığı, pek arşiv vesikasının da bulunmadığı konu hakkında dönemin süreli yayınlarında çok sayıda haber ve bilginin yer alması çalışmanın hazırlanması açısından önemli bir kazanım olmuştur.

a) Türkiye Matbuat Cemiyeti'nin Kuruluşu

Millî Mücadele'nin başlangıcından itibaren pek çok gazeteci ve yazar Anadolu hareketine katıldı. Zaten büyük çoğunluğu Millî Mücadele'yi destekleyen Anadolu basını yanında meclisin açılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] hükümetinin kurulması sonrasında Ankara'da bir basın muhiti oluşmaya başladı. Bununla birlikte İstanbul'da ve İstanbul basınında da Millî Mücadele'yi destekleyen önemli sayıda gazete ve gazeteci vardı.²¹

Ankara merkez olmak üzere oluşan basın muhiti, 1921 yılı sonlarında teşkilatlanma kararı aldı. Kararın ilk adımı, sürgün olarak buldukları Malta'dan dönen Ahmed Emin [Yalman] (1888-1972) ve Celal Nuri [İleri] (1877-1938) beylerin Ankara'ya gelişleri onuruna *Anadolu'da Yenigün*

¹⁹ Resmî olarak İstanbul Matbuat Cemiyeti şeklinde isim değişikliğine gidilmesi Cumhuriyet'in ilanından sonradır. Böylece cemiyet tüm ülkeyi temsil iddiasından vazgeçerek yalnızca İstanbul gazetecilerini temsil eder hale gelmiştir. Bk. Tahir Olcay Kırac, *Türkiye'de Gazetecilik Mesleğine İlişkin Örgütlenmeler: 1908-1938*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011, s. 63.

²⁰ Etem İzzet Benice, "Kuruluştan Buyana Türk Basın Birliğinin Tarihine Kısa Bir Bakış", *Türk Basın Birliği*, Son Telgraf Matbaası, İstanbul 1966, s. 10-11; Abdülrezak Altun, *Türkiye'de Gazetecilik ve Gazeteciler*, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara 1995, s. 71.

²¹ Yücel Özkaya, *Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1989, s. 35-39; Bünyamin Ayhan, *Millî Mücadele'de Basın (Olağanüstü Durumlarda Propaganda)*, Tablet Kitabevi, Konya 2007, s. 247-250; Necati Tonga, "Cumhuriyet Ankarası'nın Devraldığı Edebî Miras: Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Ankara'daki Edebiyat Hayatı ve Edebiyat Mahfilleri", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, C. II, S. 2, 2014, s. 196-197.

gazetesi tarafından düzenlenen çay ziyafetinde verildi. 9 Aralık günü öğleden sonra Anadolu lokantasında gerçekleştirilen etkinliğe Celal Nuri ve Ahmed Emin beyler dışında TBMM İkinci Reisi Adnan [Adıvar], Dahiliye Vekili Fethi [Okyar], Nafia Vekili Rauf [Orbay], Antalya Mebusu Hamdullah Subhi [Tanrıöver], Edirne Mebusu Mehmed Şeref [Aykut], İzmir Mebusu Yunus Nadi [Abaloğlu] (1879-1945), Matbuat Müdürü Ahmed Hidayet, *Öğüt* gazetesi sahibi Ahmed [Doyran], *Öğüt* Heyet-i Tahririye Müdürü ve *Vakit* muhabiri Lütfi Arif, *Hakimiyet-i Milliye* Yazı İşleri Müdürü Ziya Gevher [Etili] (1892-1968), *Anadolu'da Yenigün* Yazı İşleri Müdürü Kemal Salih [Sel], Enis Avni [Aka Gündüz] ve Samih Rıfat beyler katıldılar.²²

Saat üçte lokantaya gelmeye başlayan davetliler arasında vekiller, mebuslar ve gazeteciler vardı. Fakat aynı masaya oturduktan sonra artık yalnızca bir mesleğin üyeleri kaldı: Gazeteciler. Samimi bir atmosferde geçen sohbetler arasında bir konuşma yapan Yunus Nadi Bey, Anadolu'da çıkan gazetelerden, bunların aynı gaye etrafında çalıştıklarından, aralarındaki dayanışmayı bir kat daha arttırmak ve güçlendirmek için cemiyet teşkili gereğinden uzun uzadıya bahsetti. Böyle bir teşebbüsün Anadolu'daki gazetecilerde ortaya çıkaracağı memnuniyete dikkat çekti. Daha önce İstanbul'da bir girişim yapılmakla beraber şimdilerde vazifesini yapmaya imkân bulamadığını ekledi. Toplantıda bulunanların hepsi bu teklifi uygun gördüler. Söz alan Fethi Bey, cemiyetin teşekkülü için gerekli kolaylığı sağlayacağını vaat etti. Ondan sonra Hamdullah Subhi, Samih Rıfat, Enis Avni, Mehmed Şeref ve Ahmed Emin beyler birer konuşma yaptılar. Konuşmaların ardından resmî anlamda izin alıp programı hazırlamak üzere Celal Nuri, Mehmed Şeref ve Yunus Nadi beylerden oluşan bir heyet seçildi.²³

Ahmed Emin Bey, bu sırada kaleme aldığı bir başmakalede aynı konuya değindi. Başmakaleye göre Ankara'da bulunan gazeteciler *Anadolu'da Yenigün*'ün çabasıyla bir araya gelmişlerdi. Toplantının maksadı, İstanbul'dan gelenlerle Ankara'da bulunanları bir çay masası etrafında toplamaktı. Uzun boylu planlarla yapılan toplantılardan hiçbir netice çıkmadığı gibi basit bir toplantının umulanın dışında semereler verdiği görülen bir durumdu. İşte söz konusu etkinlik de öyle oldu. Ankara merkez olmak üzere gazeteciler arasında hissedilen teşkilatlanma ihtiyacına müşterek ve müspet bir şekil verildi.²⁴

²² "Ahmed Emin ve Celal Nuri Beyler Şerefine", *Anadolu'da Yenigün*, S. 361-748, 11 Kanun-1 Evvel 1337/1921, s. 2.

²³ *Anadolu'da Yenigün*, 11 Kanun-1 Evvel 1337/1921, s. 2.

²⁴ Ahmed Emin, "Matbuat Seferberliği", *Anadolu'da Yenigün*, S. 361-748, 11 Kanun-1 Evvel 1337/1921, s. 1.

Ahmed Emin Bey'e göre basının birleşik halde çalışan bir kuvvet halini alması için atılan bu adımı önemli saymak gerekirdi. Millî Mücadele'nin Ankara'dan yönetildiği bir sırada, orada ve hükümet teşkilatı dışında basına yönelik bir meslek kuruluşunun bulunması mutlak lazımdı. Bu yapının başlıca vazifesi hükümeti harekete getirip ilgili meselelerde basın makinesinden azamî ölçüde yararlanmaya çalışmaktı. Öte yandan bütün ulusal kuvvetlerin seferber hale konulması gerektiği bir zamanda basın seferberliği neredeyse tamamen ihmal edilmişti. Zira savaş yalnızca cephe üzerinde ateşli silahlarla yapılmazdı. Gerek cephedeki gerekse cephe gerisindeki manevî kuvvetlerin ulusal amaçlar etrafında devamlı bir biçimde idaresi gerekirdi. Neticede teşekkül edecek cemiyet basının gücünden azamî istifade gereğini ve yollarını yöneticilere gösterecek olursa pek faydalı bir iş yapmış olacaktı.²⁵

Aralık ayı başlarında kuruluş kararı alınan cemiyetin teşkiline dair çalışmalar bu toplantıdan sonra hız kazandı. Celal Nuri, Yunus Nadi ve Şeref beylerden oluşan encümen, cemiyet nizamnamesini hazırlamak üzere çalışmaya başladı.²⁶ Uzun uzadıya geçen görüşmelerden sonra nizamnameyi hazırlayan encümen, Ankara'da bulunan basın mensuplarına 5 Şubat günü için davet gönderdi. Böylece cemiyet nizamnamesinin Heyet-i Umumiye tarafından incelenmesi mümkün olacaktı.²⁷

Hakimiyet-i Milliye gazetesinin “*Mücadele-i Milliye’de büyük bir hissesi olan matbuat müntesipleri, iki senelik mahrumiyetlerden sonra biraz da kendilerini düşünmeye ve aralarında bir tesanüd ve esasen mevcut olan kuvveti daha ciddî esaslara rabt eylemek üzere bir içtima akdeylediler*” şeklinde duyurduğu toplantıya hem Ankara’da bulunan gazeteciler hem de birçok muharrir katıldı. Hatta ilanın günü gününe verilmiş olmasından dolayı bazı kişiler iştirak edemedi. Tarihî toplantıda Matbuat Umum Müdürü Ağaoglu Ahmed, Samih Rifat, Veled Çelebi [İzbudak], Necmeddin Sahir [Sılan], Mehmed Şeref, Tefik Rüşdü [Aras], Osmanzade Ahmed Hamdi [Aksoy], Yunus Nadi, Kazım Nami [Duru], Hakkı Baha [Pars], Aka Gündüz, Said Hikmet, Recep Zühdü [Soyak], Arif Oruç, Sadri, Münir, Eskişehir’de çıkan *İstiklal* gazetesi sahibi Basri, Hidayet, Lütfi Arif, Bilal, Ziya Gevher, Kemal Salih, İzzet Ulvi ve Refik beyler hazır bulundular.²⁸

İlk görüşme, hazırlanan nizamnamenin ve seçilen unvanın oradaki kişiler tarafından kabulünün doğru olup olmadığı meselesine yönelikti. Birleşimi açan Şeref Bey, kaleme alınan nizamnamenin tetkikine geçileceğini söyledi.

²⁵ Ahmed Emin, *Anadolu’da Yenigün*, 11 Kanun-ı Evvel 1337/1921, s. 1.

²⁶ “Matbuat Cemiyeti”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 379-766, 2 Kanun-ı Sani 1338/1922, s. 2.

²⁷ “Matbuat Cemiyeti”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 409-796, 6 Şubat 1338/1922, s. 2.

²⁸ “Meslektaşların İçtima”, *Hakimiyet-i Milliye*, S. 424, 6 Şubat 1338/1922, s. 2.

Buna karşılık Ziya Gevher Bey, toplantının nizamname maddelerini incelemekten ziyade Matbuat Meclisi kurulması fikrinin müzakeresine ayrılmasını, metnin mütalaasının gerektiğini ve daha geniş bir zamanda görüşülmesini önerdi. Cemiyetin esasen doğal surette mevcut olduğunu ve bütün basın mensuplarının iştirakinin gerektiğini beyan eden Recep Zühdü Bey, toplantıda bulunanların ancak geçici ve müteşebbis bir heyet niteliğinde kalarak asıl cemiyetin Anadolu'nun her tarafından gelecek veya vekil olacak gazeteciler tarafından teşkili fikrini ileri sürdü. Yunus Nadi Bey, cemiyetin şimdiden ve katılımcı üyelerce teşkilinde engel olmadığını ve meslek ruhunun aralarında bulunduğunu dile getirdi. Nizamnamedeki maddeyle de tespit edildiği üzere bir kongre toplanacağını ve sürenin fazla görülmesi halinde azaltılabileceğini ifadeden sonra, cemiyetin kurulmasının aslında kanunî ve meslekî bir hak olduğuna değindi. Bu suretle Recep Zühdü Bey ile esas itibarıyla hemfikir olduğunu ve derhal işe başlanmasını belirtti. Samih Rıfat Bey, Cemiyetler Kanunu'na göre müteşebbis heyet tarafından bir nizamname hazırlanıp hükümete verilmek suretiyle cemiyet kurmanın usulden olduğunu anlattı. Şimdiye kadar bütün cemiyetler böyle kurulduktan sonra diğer yerlerdeki üyelerin katılım sağladığını ve Heyet-i Umumiye görüşmelerine geçilmesini istedi. Bu şekilde üç fikir üzerinde uzun uzadıya müzakereler cereyan etti.²⁹

Anadolu'daki tüm gazetecilerin iştiraki fikrini doğru bulan Ağaoğlu Ahmed Bey, hazır bulunanların ancak Ankara ile sınırlı bir cemiyet oluşturabilecekleri üzerinde durdu. Matbuat İdaresi taşradaki gazetecileri çağırıp görüş alışverişinde bulunmak niyetinde olduğundan, bu şekilde cemiyete yönelik bir kongrenin toplanabileceğini söyledi. Buna karşılık Yunus Nadi Bey, idarenin toplayacağı yapıyla cemiyet kongresinin karıştırılmaması gerektiğine dikkat çekti. Bundan sonra görüşmenin yeterliliği hakkındaki takrirler kabul olunarak maddelerin müzakeresine geçildi ve yoğun görüşmelerin ardından birinci ve ikinci maddeler tespit edildi.³⁰

Heyet-i Umumiye, 10 Şubat Cuma günü tekrar toplantı yapılması kararını almıştı.³¹ Saat onda Yenigün idarehanesinde yapılan toplantıda, Gelibolu Mebusu ve İleri Başyazarı Celal Nuri Bey geçici reis seçildi. Saat bire kadar süren görüşmeler neticesinde üyeliklerle ilgili 3-7. maddeler kararlaştırıldı.³²

²⁹ *Hakimiyet-i Milliye*, 6 Şubat 1338/1922, s. 2.

³⁰ *Hakimiyet-i Milliye*, 6 Şubat 1338/1922, s. 2. Nizamname hakkında yapılan bu toplantı *Anadolu Ajansı'nın* tebliği vasıtasıyla İstanbul basınına da yansdı. Bk. "Türkiye Matbuat Cemiyeti", *Vakit*, S. 1494, 7 Şubat 1338/1922, s. 3.

³¹ "Matbuat Müntesipleri Bugün Toplanıyor", *Anadolu'da Yenigün*, S. 413-800, 10 Şubat 1338/1922, s. 2.

³² "Matbuat Cemiyeti'nin Teşekkülü Etrafında", *Anadolu'da Yenigün*, S. 415-802, 13 Şubat 1338/1922, s. 2.

Toplantıda en çok aslî üyelerin kimlerden oluşacağına dair kısım münakaşaya sebep oldu. En sonunda “*esas mesleği muharrirlik*” fıkrasının yerine, “*esas mesleği gazete muharrirliği iken*” ifadesi kabul edildi. Uzun müzakerelere neden olan bir diğer kısım, 7. maddenin ikinci fıkrasının görüşülmesi esnasında yaşandı. Merkez-i Umumi üyelerine yönelik 8. maddenin müzakeresi bilhassa önemli görüldü. İlk önce taşradaki cemiyet üyelerinin durumları ve şubeler açılması gibi hususlar kararlaştırılmış olduğundan, diğer maddelerin tespitini müteakip bu konunun görüşülmesi uygun bulundu.³³

Ankara’da bulunan basın mensupları, yazarlar ve müellifler, 17 Şubat Cuma günü yeniden toplanarak tetkike devam edeceklerdi.³⁴ Celal Nuri Bey’in başkanlığında yapılan toplantıda, daha önce ilk fıkrası kabul edilen 7. maddenin geri kalan kısmı belirlendi. 8. ve 9. maddeler düzeltilmek suretiyle uygun görülürken 10. madde ise metinden çıkarıldı.³⁵ Netice itibarıyla arka arkaya yapılan toplantı ve müzakerelerle nizamnamenin incelenmesi tamamlandı. 24 Şubat günkü son toplantıda geçici Merkez-i Umumi seçimi yapıldı. Buna göre başkanlığa Yunus Nadi, veznedarlığa Recep Zühdü, katibi umumiliğe Ziya Gevher, iki azalığa Hakkı Baha ile Sadri beyler seçildiler. Heyete namzet olarak da Osmanzade Hamdi, Tefvik Rüşdü, Kemal Salih, İzzet Ulvi, Arif Oruç, Lütfi Arif ve Ahmed Hidayet beylerin ismi belirlendi.³⁶

Türkiye Matbuat Cemiyeti Merkez-i Umumisi, çok geçmeden 13 maddelik nizamnameyi bastırıldı ve ruhsatname almak üzere Dâhiliye Vekaleti’ne takdim etti. Aynı zamanda 17 Mart Cuma günü yaptığı toplantıda, ülkedeki bütün gazetecilere gönderilmek üzere kuruluş gaye ve maksadına ilişkin bir tamim hazırladı. Millî Mücadele’de büyük yeri olan İstanbul’daki meslektaşlarına selam ve şükranlarını ulaştırmak üzere İstanbul Matbuat Cemiyeti Riyaseti’ne bir telgraf da çekti. Hazırlanan nizamnameye göre meslek erbabı arasında dayanışmayı tesis ve yardımlaşmayı temin edip genel merkezi Ankara’da bulunmak üzere Türkiye Matbuat Cemiyeti adlı bir dernek kurulmaktaydı. Cemiyetin asli, muavin, fahri ve misafir olmak üzere dört çeşit üyesi vardı. Yazı mesleğini sanat edinenlerle esas mesleği gazetecilik iken diğer bir işle meşgul olanlar asli üye sayılacaklardı. Gazete ve risalelerde yazı yazmak suretiyle basınla bağı olanlar ve yazarlar muavin üye olarak kaydedilecekti. Bağ ve alakası olmadığı halde basına muhabbet ve cemiyete

³³ “Matbuat Müntesipleri Arasında”, *Hakimiyet-i Milliye*, S. 429, 12 Şubat 1338/1922, s. 2.

³⁴ “Matbuat Müntesipleri Bugün Toplanacak”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 419-806, 17 Şubat 1338/1922, s. 2.

³⁵ “Matbuat Cemiyeti”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 420-807, 19 Şubat 1338/1922, s. 2.

³⁶ “Matbuat Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi”, *Hakimiyet-i Milliye*, S. 441, 26 Şubat 1338/1922, s. 2. Konu hakkında ayrıca bk. “Türkiye Matbuat Cemiyeti’nde Muvakkat Heyet-i Merkeziye”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 426-813, 26 Şubat 1338/1922, s. 1.

yardım gösterenlere Merkez-i Umumi kararıyla fahri üyelik tevcih olunabilecekti. Yabancı basın mensuplarından cemiyet merkez ve şubelerinin bulunduğu yerlerden seyahat yoluyla geçenler, ikametleri süresince misafir üye kabul edilebilecekti. Cemiyetin sırf mesleğe ait çalışmasına yalnızca asli üyeler katılabilecekti. Muavin ve fahri üyeler, basın hayatının gelişmesine ve ilerlemesine, ülke çıkarlarına, bilim ve kültürün yaygınlaşmasına yönelik görüşmelere katılıp oy verebileceklerdi.³⁷

Merkez-i Umumi'nin vazifeleri; kongre kararlarını yerine getirmek, basın arasında dayanışmayı güçlendirmek, bütçeyi düzenleyip kabulünden sonra uygulamaya koymak, kongre gündemini tanzim ve arz etmektir. Merkez-i Umumi üyeleri, bir defa mahsus kurucu heyet tarafından seçilecekti. Görev süreleri, toplanacak ilk kongrede yeni heyetin seçimine kadardı. Önceki azanın tekrar seçimi mümkündü. Kurucu heyetçe seçilen Merkez-i Umumi beş kişiden mürekkepti. Heyet, bunlar arasından bir başkan ve katib-i umumi seçecekti. Başkanın yokluğunda katib-i umumi vekâlet edecekti. Veznedar fahri olarak görev yapacaktı. Kongrenin tatilinden sonra Merkez-i Umumi üyeleri arasında boşluk oluştuğunda, kendilerinin ardından en fazla oy alanlar boş kalan azalığı üstleneceklerdi. Reis ve katib-i umumi istifa ettiği takdirde Merkez-i Umumi arasında seçim yapılıacaktı.³⁸

Kongre, taşradan asli aza şartlarını taşıyan kişiler arasından gönderilecek temsilcilerle merkezdeki asli üyelerden oluşacaktı. Diğer üyeler kongreye iştirak ederek öneri ve görüş belirtebileceklerdi. Ancak mevkileri istişari bir nitelikte olup oylamaya katılamayacaklardı. Her yıl temmuz ayının birinci günü toplanacak kongre en fazla 15 gün içinde görüşmelerini tamamlayacak, yeni Merkez-i Umumi heyetini seçip toplantılarına son verecekti. İlk kongre, 1922 yılı Temmuz'unun birinci günü akdedilecekti. Temmuz ayı başında toplanamadığı takdirde, Ankara'da bulunan asli ve muavin üyelerin katılımı esastı. Fakat kongrenin bu şekilde toplanması için asgari 25 üyenin bulunması şarttı. Cemiyetin gelirleri; üyelerin verdiği aidatla genel olarak bağışlar, fevkalade nüsha yayımı ve müsamere düzenlenmesi suretiyle temin olunacak meblağdan ibaretti. Giriş ücreti, asli üyeler için en az beş ve muavin üyeler için iki liraydı. Aylık aidat ise taahhüt edecekleri miktar kadardı. Yıllık aidatın taksitler halinde verilmesi mümkündü. Muavin üyelerin yıllık aidatı ve fahri üyelerin hem giriş ücreti hem de yıllık aidatı kendi takdirlerine bırakılacaktı.³⁹

³⁷ "Nizamnamemiz", *Hakimiyet-i Milliye*, S. 460, 20 Mart 1338/1922, s. 2. Nizamname için ayrıca bk. "Matbuat Cemiyeti", *Anadolu'da Yenigün*, S. 445-832, 20 Mart 1338/1922, s. 2.

³⁸ *Hakimiyet-i Milliye*, 20 Mart 1338/1922, s. 2.

³⁹ *Hakimiyet-i Milliye*, 20 Mart 1338/1922, s. 2.

Türkiye Matbuat Cemiyeti, bu şekilde kuruluş çalışmalarını tamamladı. Bundan sonra önemli bir adım atan Yunus Nadi Bey, Batı Cephesi'ni inceleme gezisinde bulunan Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekti. Burada yeni kurulan Türkiye Matbuat Cemiyeti'nin kendisinin meclis kürsüsünden basın hakkında gösterdiği ilgi ve teveccühe teşekkürlerini sunduktan sonra cemiyetin fahri başkanlığının kabulünü istirham etti.⁴⁰ Aynı gün Akşehir'den Hariciye Vekaleti Vekili Celal [Bayar] Bey'e bir telgraf çeken Mustafa Kemal Paşa ise Ankara'da iken kendisiyle fikir alışverişinde bulunup bakış açısını aktardığını belirtti. Bu görüşün Matbuat Umum Müdürü vasıtasıyla Yunus Nadi Bey'e iletildiğini hatırlamakla beraber, şimdi cemiyetin kurulduğuna ve fahri başkanlığını kabul etmesi teklifinin geldiğine değindi. Önceki kararlar bugünkü teklif arasında uygunluk görmediğini söyleyen Mustafa Kemal Paşa, daha önce ileri sürdüğü düşüncelere binaen bu girişime muhalif olduğunun ve fahri reisliği kabulde mazur bulunduğunun uygun bir dille bildirilmesini istedi.⁴¹

Mustafa Kemal Paşa, 24 Mart günü hem Hariciye hem de Dâhiliye vekillerine hitaben yeni bir telgraf çekti. İkinci telgrafında daha keskin ifadeler kullanan Gazi, gazetede görüp incelediği nizamname içeriğine bakılırsa bunun bir siyasi cemiyet bulunduğuna hükmetmenin mümkün olduğunu vurguladı. Meslek erbabı arasında yardımlaşma ve dayanışma temini, çeşitli kademelere ayrılan üyelerin kapsamı ve ülke yararına müzakereler yapma gibi hususlar bilhassa incelenmeye değerdi. O günkü şartlar dâhilinde basının millî davayı olumlu şekilde takip etmesini ve yararlı faaliyetlerini sağlama görevi Matbuat Umum Müdürlüğü'ne aitti. Ülkede gazetelerin, gazetecilerin, çeşitli vazife ve mesleklerde çalışan kalem erbabının siyasi parti kurma zamanı daha gelmemişti. Gerekçelerini bu şekilde sıralayan Mustafa Kemal Paşa, söz konusu girişimin mahiyetini etraflı bir biçimde incelemek zorunluluğuna dikkat çektikten sonra ruhsatname verilmesine muhalif olduğunu dile getirdi. Dahası özellikle ikinci maddenin b fıkrasının ordunun *ruh-ı inzibatıyla* uyuşması mümkün değildi. Zira basınla ilgisi olanlar ve yazarlar arasında çok sayıda muvazzaf subay bulunduğu gibi seferberlik dolayısıyla birçok basın mensubu asker ve ihtiyat zabiti olarak silahaltına alınmıştı. Farklı devlet dairelerinde pek çok memur vardı ki bunlar da cemiyete katılabilecekti. İşte buna da müsaade edilemezdi.⁴²

⁴⁰ CA, 01004689-4. Yunus Nadi Bey tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya çekilen 20 Mart 1338/1922 tarihli telgraf.

⁴¹ CA, 01004689-3. Mustafa Kemal Paşa tarafından Hariciye Vekili Celal Bey'e çekilen 20 Mart 1338/1922 tarihli şifre.

⁴² CA, 01004689, 01004689-1, 01004689-2. Mustafa Kemal Paşa tarafından Hariciye ve Dâhiliye vekaletlerine çekilen 24 Mart 1338/1922 tarihli şifre.

Öğrencilik günlerinden beri basınla iç içe olan Mustafa Kemal Paşa, basının önemini, kitlesel ve evrensel gücünü iyi bilen bir liderdi. Kendisi, bir uygulayıcı olarak basın faaliyetlerinin içinde olmuş ve gazetecilikle gazetecilere büyük değer vermişti.⁴³ Bu yüzden bir basın meslek kuruluşunun teşkili konusunda esasa değil de zamanlamaya ve ayrılık oluşturma endişesine karşı olması mümkündür. Netice itibarıyla Mustafa Kemal Paşa'nın cemiyetin kuruluşuna yönelik olumsuz bir düşünceye sahip olduğu açıktı. Ancak sürece bakıldığında, en yakın çalışma arkadaşlarının yer aldığı Türkiye Matbuat Cemiyeti'nin kurulduğu ve faaliyetlerine devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu noktada böyle bir cemiyet teşkilinin yararları ve gerekliliği yanı sıra katılan üyelerin kişilikleri ve sayılan çekincelerin göz önünde tutulması gibi hususların etkili olduğu söylenebilir.

b) Cemiyetin Faaliyetleri

Kuruluş kararının ardından çalışmalara başlayan Türkiye Matbuat Cemiyeti, ülkedeki gelişmeleri ve Anadolu hareketini yakından görmek için Ankara'ya gelen Mister Price adına Anadolu lokantasında bir ziyafet verme kararı aldı.⁴⁴ Yolculuğu altı hafta süren Amerikalı gazeteci Clair Price, Millî Mücadele ve Türk toplumu lehinde yayımlanan yazıları nedeniyle basın tarafından yoğun ilgiyle karşılandı.⁴⁵ Bu yoğun ilginin bir örneği de cemiyetin tertip ettiği ziyafetti. İstanbul'da yayımlanan *Vakit* gazetesi, 23 Aralık Cuma akşamı düzenlenen etkinliği sansürlenmiş bir-iki küçük kısımla beraber ilk sayfasında duyurdu. Ankara hususi muhabiri Lütfi Arif Bey imzasıyla yayımlanan haberde, cemiyetin üç saat süren büyük bir ziyafet verdiği ifade edildi.⁴⁶ Etkinliği birinci sayfanın ilk sütununda duyuran *Tevhid-i Efkâr* ise ziyafetin pek gösterişli olduğunu yazdı.⁴⁷

Yeni teşekkül eden Türkiye Matbuat Cemiyeti'nin düzenlediği ziyafete bazı hükümet ricaliyle basın mensupları katıldı. O sırada Ankara'dan ayrılmak üzere olan Berthe Gaulis de konuklar arasındaydı. Sadece Rauf, Fethi ve Celal Nuri beyler mazeretleri dolayısıyla katılamamışlardı. Davetliler, saat yedi

⁴³ Mustafa Özbey- Hülya Baykal- Tan Baykal, *Basın Yönetiminde Sansür- Müttareke Dönemi Basını*, Minel Yayın, Ankara 2016, s. 123-127.

⁴⁴ "Matbuat Cemiyeti'nin Ziyafeti", *Anadolu'da Yenigün*, S. 372-759, 22 Kanun-ı Evvel 1337/1921, s. 2.

⁴⁵ Serpil Sürmeli, "Ankara'da Amerikalı Bir Gazeteci: Clair Price", *Atatürk Dergisi*, C. IV, S. 4, 2005, s. 28-29. C. Price, Amerika'da 1920 yılı yaz aylarından itibaren önce tarafsız daha sonra ise Türkiye lehindeki yazılarıyla tanınmış bir kişidir. Bk. Sürmeli, 2005, s. 22.

⁴⁶ Lütfi, "Ankara'da Matbuat Cemiyeti Tarafından Verilen Büyük Bir Ziyafet", *Vakit*, S. 1452, 25 Kanun-ı Evvel 1337/1921, s. 1.

⁴⁷ "Mister (Price)ın Şerefine Ziyafet", *Tevhid-i Efkâr*, S. 196-3224, 25 Kanun-ı Evvel 1337/1921, s. 1; Sürmeli, 2005, s. 30.

buçuktan itibaren gelmeye başlamışlardı. Bir süre sonra B. Gaulis ile C. Price da iştirak ettiler. Yemek sofrasının bir tarafında merkezde Yunus Nadi, sağında B. Gaulis, Hariciye Umur-ı Siyasiye Müdür-i Umumisi Yusuf Hikmet [Bayur], Edhem Hidayet ve Lütfi Arif beyler yer aldılar. Sol tarafta ise Yusuf Kemal ve Ahmed beyler oturdular. Masanın diğer yanında merkezde C. Price, sol tarafında Ahmed Emin, Ruşen Eşref, Ahmed Hamdi ve Kemal Salih beyler; sağ tarafında Adnan, Aka Gündüz ve Arif Oruç beylerle Amerika Muavenet Heyeti Reisi Miss Bellings bulunmaktaydı. İçten konuşmalarla geçen ziyafetin sonlarına doğru cemiyet adına söz alan Yunus Nadi Bey, ayağa kalkarak iki misafire hitaben uzun bir konuşma yaptı. Millî Mücadele'nin ve Türk milletinin haklılığını vurgulayan konuşmasında, cemiyetle ilgili şu ifadeleri kullandı:⁴⁸

“Bu akşamki içtimamızı, Anadolu Matbuat Cemiyeti tertip etmiştir. Samimi olmak için açık söyleyelim ki bu cemiyet henüz bir iki haftadan beri teşekkül etmiş bulunuyor. Bu büyük cidal içinde kendisinin teşekkül sırası ancak ve şimdi gelmiş idi: bunun manasını anlamak için hatırlayalım ki burada söz söyleyen ben, İstanbul'da bir gazeteci idim, burada hazır bulunan Ahmed Emin, Ruşen Eşref ve diğer bütün gazeteciler İstanbul'da müteşekkil Türk Matbuat Cemiyeti'nin erkanından idiler. Bir zaman oldu ki İstanbul her türlü haklar ayaklar altına alınarak işgal edildi. Düşman, memleketin her tarafına her ferdine pençelerini uzattı. Ahmed Emin Malta'ya atıldı, her münevver kafa ezilmek için takip olundu. Ve bu, milletin üzerine taslit edilen müthiş belanın matbuata ait ufak bir kısmı idi. Düşününüz ki bütün bir memleketin hayatına ve mevcudiyetine taarruz olunuyordu.

Bu müthiş suikaste mukabele etmek, büyük mesaiyi istilzam ediyordu. İşte iki seneden beri bütün bir millet dişleri ve tırnakları ile mücadele ediyor. Matbuat da aynı mücadele içinde vazifesini ifa etmektedir. Matbuat Cemiyeti mücadelenin başlangıcından bu kadar zaman sonra teşekkül etmiş ise bunu gayet tabii bulmalıdır. Açık diyebilirim ki ne yapalım elimiz ancak şimdi erdi. Fakat bizim için ne şerefli, ne haz ve iftihar veren bir tesadüf ki cemiyetimizin ilk teşekkülü günlerinde dava-yı millimizin müdâfileri iki muhterem misafiri, muhterem Madame Gaulis ile muhterem Mister Price gibi iki sevgili meslektaşını aramızda görüyoruz. Kendilerini Anadolu matbuatı namına selamlarım.”

Yunus Nadi Bey'in hitabesini Ahmed Emin Bey İngilizce olarak C. Price'a ve Ruşen Eşref Bey ise Fransızca olarak B. Gaulis'e tercüme ettiler. Ardından

⁴⁸ “Anadolu Matbuat Cemiyeti'nin Madame Gaulis ve Mister Price Şereflerine Ziyafeti: Misafirlerimizin, Yusuf Kemal ve Nadi Beylerin Nutukları”, *Anadolu'da Yenigün*, S. 373-760, 25 Kanun-ı Evvel 1337/1921, s. 1-2.

kısa ama veciz bir karşılık veren B. Gaulis, “... hakkımda gerek Matbuat Cemiyeti'nin gerek Ankara şehrinin gerek Türk milletinin, hülasa hepinizin gösterdiği kıymetler tevecçühlere tekrar tekrar teşekkürler ederim” dedi. Daha sonra ayağa kalkan C. Price, Millî Mücadele lehinde önemli ve bu oranda haklı ve samimî nutkunda, “... bu akşamki ziyafetten dolayı sizlere minnettarım. Genç ve kuvvetli Matbuat Cemiyeti'nin bu ziyafetinde Büyük Millet Meclisi Reis-i Sanisi ve Hariciye Vekili'nin hazır bulunması beni müteşekkire bırakmaktadır” ifadelerini kullandı. Zikredilen nutuk hararetle alkışlanıp bravo sesleriyle takdir gördü. Son olarak Yusuf Kemal Bey belagatlı bir nutuk irat etti. Türk milleti tarafından yürütülen mücadelenin haklılığını ve sonuna kadar süreceğini vurgulayan Yusuf Kemal Bey, “genç Matbuat Cemiyeti'mize Hariciye Vekaleti namına teşekkürle söze başlıyorum. Onun himmeti eseridir ki burada cidden bizi sevindirecek sözler işittik. Hakikaten pek güzel bir gece geçiriyoruz... Madame Gaulis, Mister Price'a ve sizlere yani Matbuat Cemiyeti'mize karşı Hariciye Vekaleti namına tekrar arz-ı şükran eylerim. Anadolu nasıl yokluktan bir ordu çıkarttı ve nasıl bir devlet kurduysa bu küçük Matbuat Cemiyeti'miz dahi bütün dünyanın büyük matbuat cemiyetlerinin yanında bir mevki tutacaktır. Memleket onunla iftihar edecektir. Allah sa'yınızı meşkûr etsin” dedi.⁴⁹

Cemiyetin kuruluş günlerinde verilen bu ziyafet sonrasında nizamname hazırlıkları yoğunlaştı. Zaten siyasî ve diplomatik meselelerle askerî hazırlıklar da hızlanmıştı. Mart ayı sonlarında kuruluş sürecini tamamlayan cemiyet, içe dönük yeni bir etkinlik düzenlemeyi kararlaştırdı. 25 Mart Cumartesi günü saat dokuz buçukta, Anadolu lokantasında ve gazeteciler arasında bir çay ziyafeti tertip etti. Bu ziyafet, birkaç güne kadar şehirden ayrılacak Celal Nuri Bey adına yapıldı.⁵⁰

Yarı resmî nitelikli *Hakimiyet-i Milliye* gazetesi ziyafete büyük bir yer ayırdı. *Meslektaşlarımız Arasında Ulvî Bir Gün* başlığıyla neşredilen habere göre Ankara'da bulunan basın mensupları hayatlarının en tatlı günü sayılacak bir toplantı yaptılar. Kendilerine ümit etmedikleri bir manzara sunan toplantı, aynı zamanda düşündüklerinden fazla bir güce sahip oldukları kanaatini verdi. Öyle ki Anadolu lokantasının geniş salonu neredeyse tamamen dolduğu gibi ortaya konan masalara kadar da taşmıştı. Toplantıya Samih Rıfat, Osmanzade Hamdi, Hamdullah Subhi, Hüsrev [Gerede], Ağaoğlu Ahmed, İsmail Subhi [Soysallıoğlu], Hakkı Baha, Recep Zühdü, Kütahya Mebusu Cevdet [Barlas], Mehmed Şeref, Ruşen Eşref, Vasıf, Kazım Nami [Duru], Celal Nuri, Midhat, Lütfi Arif, Aka Gündüz, Ziya Gevher, Kemal Salih, Tevfik Rüşdü,

⁴⁹ *Anadolu'da Yenigün*, 25 Kanun-ı Evvel 1337/1921, s. 1-2.

⁵⁰ “Matbuat Cemiyeti'nin Ziyafeti”, *Hakimiyet-i Milliye*, S. 464, 24 Mart 1338/1922, s. 1.

Kemaleddin Kami [Kamu], İzzet Ulvi, Mehmed Behçet, Necmeddin Sahir, Sadri, Münir Müeyyed, İsmail Habib [Sevük], Kerami, Refik, Abdi Tefvik, Bilal, Tunalı Hilmi ve Vahid beyler katıldılar.⁵¹

Toplantı sırasında sohbet edilip çaylar içildiği gibi lokantanın bahçesinde hatıra fotoğrafı da çektirildi. Yunus Nadi Bey'in önemli bir meclis görüşmesi nedeniyle katılmadığı toplantıda ilk sözü Katib-i Umumi Ziya Gevher Bey aldı. Konuşmasında değil gençlerin ileri yaşlardaki kişilerin bile bu kadar içten ve uyumlu bir toplantı görmediklerini söyledikten sonra, bunun aynı amaca bağlı meslektaşların ilk toplantısı olduğunu belirtip katılan kişilere cemiyet adına teşekkür etti. Kendisinin ardından söz alan eski bir gazeteci Mehmed Şeref Bey oldu. Şeref Bey samimî bir şekilde Celal Nuri Bey'den bahsettikten sonra gazetecilik mesleğine geçiş yaparak "*aziz Türkiye'nin sizin gibi genç evlatları böyle müttehiden yürürse muvaffakiyet elbette ziyade olacaktır*" ifadelerini kullandı. Celal Nuri Bey, ilk önce Avrupa seyahatinden bahsettiği konuşmasında, Ankara'nın selamlarını ve teşekkürlerini İstanbul matbuatına bildireceğini söyledi. Basının önemini anlatan Samih Rıfat Bey, hükümeti canlı bir şekilde tarif ederken "*dimağı meclis, gözü hükümet, eli cephe, söyleyen dili de matbuattır, söyleyen o dilin azası şu cemiyeti teşkil eden, burada toplananlardır*" benzetmesini yaptı. Hamdullah Subhi Bey ile Ağaoğlu Ahmed Bey'in konuşmalarının ardından, ikilinin sözleri ve görüşleri arasında gelişleyen yararlı bir münakaşa ortamı yaşandı.⁵²

Fotoğraf çekimi sebebiyle iki kısım halinde gerçekleşen ziyafete bizzat katılan İsmail Habib Bey, *Gazeteciler Sohbeti* adlı yazısında, "*o gün memleketin gazetecileri ve eli kalem tutanları orada toplandılar*" ifadesini kullandı. Bunun yanı sıra ziyafetin yapıldığı yerin iki tarafı camekanlı, açık ve aydınlık olarak gazeteciler için pek uygun olduğunu biraz da nükteli şekilde belirtti. Konuşmalar esnasında herkes söz verebildiği gibi her isteyen de söz söyleyebildiğini kaydeden İsmail Habib Bey, dışarı çıkıldığı zaman havada akşamın alacakaranlığı ve ruhlarda samimiyet içerisinde geçen birkaç saatin aydınlığı bulunduğunu dile getirdi.⁵³

Diğer taraftan İstanbul Matbuat Cemiyeti'nin cevabî teşekkür telgrafı aynı günlerde alındı.⁵⁴ Bilindiği üzere Türkiye Matbuat Cemiyeti, aynı amacı savunan ve Millî Mücadele'nin taraftarı olan İstanbul'daki meslektaşlarına bir telgraf çekerek hem kuruluşunu haber vermiş hem de mücadelelerinden dolayı

⁵¹ "Meslektaşlarımız Arasında Ulvi Bir Gün", *Hakimiyet-i Milliye*, S. 465, 26 Mart 1338/1922, s. 2.

⁵² *Hakimiyet-i Milliye*, 26 Mart 1338/1922, s. 2.

⁵³ İsmail Habib [Sevük], *O Zamanlar (1920-1923)*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1937, s. 120-128.

⁵⁴ "Türkiye Matbuat Cemiyetine Teşekkür", *Vakit*, S. 1541, 26 Mart 1338/1922, s. 2.

kendilerini tebrik etmişti. Birkaç gün sonra kongre halinde toplanan İstanbul Matbuat Cemiyeti ise Kongre Reisi Nazım Bey imzasıyla verdiği cevapta, telgrafın büyük bir sevinçle alındığı ifadesinden sonra, millî vazife yolunda beraber yürüyen İstanbul'daki gazetecilerin hatırlandıklarından dolayı içten teşekkürlerini ve en hararetli tebriklerini ilettiler.⁵⁵

Görüldüğü üzere cemiyetin tanıtım ve propaganda temelli faaliyetleri 1922 yılı başlarında hızlandı.⁵⁶ Bir süre önce Anadolu'ya gelen *Le Petit Parisien* muhabiri Jean Schlicklin için 15 Nisan akşamı saat sekizde yine Anadolu lokantasında büyük bir ziyafet verme kararı alındı.⁵⁷ Fransız gazeteci şerefine tertip edilen ziyafet, beklenenin üstünde bir samimiyet içerisinde gerçekleşti.⁵⁸ Elli kişilik yemeğin sonunda söz alan Yunus Nadi Bey, Cemiyet Reisi sıfatıyla misafirlere bir nutuk irat etti. Burada J. Schlicklin'i selamlamasının ardından, "muhik Türk davasının bu kadar samimiyet ve ulüvv-i cenabla müdafasına şitab etmiş olan Fransız matbuatına Anadolu matbuatı ve henüz teessüs etmiş olan Türkiye Matbuat Cemiyeti namına en derin hissiyat-ı şükranemizi takdim etmeliğime müsaade buyurunuz" dedi. Dahası "bizi esarete sevk etmekte ısrar olunacak olursa asırlardan beri hiç kölelik etmemiş ve tarihi hiçbir zaman esaret kaydetmemiş olan Türk böyle bir zincire katlanmaktan ise şerefle ölmeyi tercih edecektir" açıklamasında bulundu.⁵⁹

Zikrolunan sözlerden etkilenen J. Schlicklin, yeni ve özgür Türkiye'nin anlamını öğrendiğini beyan etti. Hazirun kendisinin sözlerini uzun ve mükerrer alkışlarla karşıladı. Mahmud Esad [Bozkurt] Bey'in bağımsızlık ve İzmir'in işgali konularını içeren Fransızca nutkuna J. Schlicklin'in verdiği karşılıktan sonra içten sohbetlerle devam eden toplantı gece yarısına kadar sürdü. Hatta birçok davetli bu saati biraz daha uzattı. Netice itibarıyla ziyafetten ziyade bir meslek toplantısı niteliğindeki geceye Ankara'da gazetecilik yapan ve yazı mesleğine mensup olan bütün herkes, neredeyse istisnasız bir şekilde katıldı. Siyasî ve askerî ricalle birçok mebus da davete icabet etti. Yalnızca yoğunluklarından ötürü İcra Vekilleri Heyeti ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi [Çakmak] Paşa, Maliye Vekili Hasan Bey ile

⁵⁵ "Meslektaşlar Arasında", *Anadolu'da Yenigün*, S. 455-842, 31 Mart 1338/1922, s. 2.

⁵⁶ K. Yust, *Kemalist Anadolu Basını (Tiflis 1922)*, çev. N.E., yay. haz. Orhan Koloğlu, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara 1995, s. 177.

⁵⁷ "Matbuat Cemiyetinin Ziyafeti", *Hakimiyet-i Milliye*, S. 482, 14 Nisan 1338/1922, s. 2. Fransız gazeteci J. Schlicklin, tirajı milyonu aşan halk gazetesi *Le Petit Parisien*'in muhabiri olup Millî Mücadele'nin başlamasını ve amaçlarını Fransa kamuoyuna duyurmada büyük rolü olan bir isimdi. Bk. Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 285.

⁵⁸ "Matbuat Cemiyeti Ziyafeti", *Anadolu'da Yenigün*, S. 468-855, 16 Nisan 1338/1922, s. 2.

⁵⁹ "Meslektaşlarımız Arasında Samimi Bir Gece", *Hakimiyet-i Milliye*, S. 484, 17 Nisan 1338/1922, s. 2.

seyahatte bulunan Adnan, Şeref, Hakkı Baha, Samih Rifat, Veled Çelebi, Aka Gündüz, Esad ve Arif Oruç beyler katılamadılar. Sofrada en saygın mevki Jean Schlicklen'e verildi ve karşısına Yunus Nadi Bey oturdu. Sağda ve solda TBMM İkinci Reisi Rauf, Hariciye Vekili Yusuf Kemal, Dahiliye Vekili Fethi beylerle Müdafaa-i Milliye Vekili Kazım [Özalp] Paşa bulundular. Samimi bir düzen içerisindeki sofrada her misafirin karşısında bir gazeteci vardı.⁶⁰

Ziyafette ayrıca Tevfik Rühdü, Ağaoğlu Ahmed, Yusuf Akçura, Mahmud Esad, Abdi Tevfik, Muhiddin Baha, Vasıf, Kazım Nami, Münir [Ertegün], Yusuf Hikmet, Osmanzade Hamdi, Cevdet İrdap, İsmail Subhi, Mazhar Müfid [Kansu], Necmeddin Sahir, İktisat Vekaleti Ticaret Müdürü Vehbi, Sanayi Umum Müdürü Nizameddin, Mebus Hüseyin Avni, İsmail Habib, Erkan-ı Harbiye İstihbarat Şubesi Müdürü Binbaşı Baki, Recep Zühdü, Ahmed, Edhem Hidayet, Behçet, Ziya Gevher, Sadri Edhem, Kerameddin, Kemaleddin Kami, Ahmed Hidayet, Lütfi Arif, İzzet Ulvi, Refik, Münir Müeyyed, Kazım Paşa'nın yaveri Şeref, Sabri, Fahri, Mahmud, Muharrem, Bilal Sabri ve İbrahim Turgut beyler de hazır bulundular.⁶¹

Bilindiği üzere Bolşevik yönetiminin kurulduğu sırada Rusya'da ticaret, sanayi, ulaşım ve günlük hayatı düzenleyen pek çok unsur çökmüştü. Yeni rejimin uyguladığı siyasetlerle olumsuz iklim koşulları da bu çöküşü arttırdı. Sonuçta diğer bazı yerler gibi Kırım ve çevresinde büyük bir kuraklık ve açlık felaketi ortaya çıktı. Felaket günlerinde Kırım yönetiminin temsilcisi olarak Ankara'ya gelen Sabri Ayvazov, Türk kamuoyu ile hükümet çevrelerini harekete geçirebilmek ve destek sağlamak üzere çalışmalarında bulundu. Yaşanan duruma yönelik verdiği bir konferans sonucunda Refet [Bele] Paşa'nın başkanlığı altında ve Kırım Açlarına Yardım Heyeti adlı ülke genelinde yardım toplama faaliyetlerini yürütecek bir heyet oluşturuldu.⁶²

Türkiye Matbuat Cemiyeti'ne başvuran adı geçen heyet, bütün Anadolu ve İstanbul basınının kendilerine destek olmasını rica etti. Konuya önemle yaklaşan cemiyet hem doğrudan Anadolu basınına hem de İstanbul Matbuat Cemiyeti aracılığıyla başkentteki millî basına hitaben bir telgraf çekti. Burada öncelikle yaşanan durumu açıklayan Türkiye Matbuat Cemiyeti, bilhassa Karadeniz'in kuzeyinde tarihî, ırkî ve dinî bağlarla *kardeşimiz* olan bir memleketin felaketzede halkına yapılacak yardımla millî matbuatın üzerine düşen vazifeyi yapacağından emin olduğunu kaydetti. Telgrafta ayrıca

⁶⁰ *Hakimiyet-i Milliye*, 17 Nisan 1338/1922, s. 2.

⁶¹ "Türkiye Matbuat Cemiyeti'nin Ziyafeti", *Anadolu'da Yenigün*, S. 469-856, 17 Nisan 1338/1922, s. 2.

⁶² Hakan Kırımlı, "Kırım'da ve İdil-Ural Bölgesinde Açlık ve Türkiye'den Giden Yardım (1921-1922)", *Belleten*, C. LXXV, S. 274, 2011, s. 881-882, 911-915.

“*istiklal cidalimizin netayic-i tabiiyesinden olarak kendimiz müşkülât içinde iken komşu bir memleketin açlarına göstereceğimiz alaka meclûb-ı âli olan milletimizin medeniyet ve insaniyet bahsindeki secâyâ-yı fazilet-kârânesinin büyük bir misalini daha vermiş olacaktır*” ifadeleri yer aldı.⁶³

Diğer taraftan Türkiye Matbuat Cemiyeti Piyer Loti, Claude Farrere, Jean Schlicklin ve *Le Temps* başyazarı Jean Herbette’a fahrî üyelikler tevcih etti. Bu çerçevede Fransa’ya dönmek üzere 18 Mayıs sabahı Ankara’dan ayrılan J. Schlicklin’e, diğer üç *kara gün dostunun* üyelik beratları verildi.⁶⁴ Böylece başlangıçta mahalli bir niteliği bulunan ve gayrimüslim azınlıklara mensup üyesi olmayan cemiyet, uluslararası katılımlı bir yapıya sahip oldu. Cemiyet, bundan kısa bir süre sonra İstanbul’a gelen C. Farrere’e hürmet ve selamlarını bildirdi. *Türkiye’nin has ve muazzez misafiri* şeklinde nitelendirilen Fransız edibine Yunus Nadi Bey imzasıyla çekilen telgrafta, Anadolu’nun ulusal merkezi olan Ankara’da kurulmuş olan Türkiye Matbuat Cemiyeti’nin “*şarka ayak basan zat-ı alilerinin muhterem şahsında hakkın ve hakikatin aşığı ve bilhassa bundan dolayı Türklüğün taraftar ve müdâfi bir Fransız sima-yı bülendini selamlamakla mübahidir*” ifadeleri kullanıldı.⁶⁵

Fahrî üyelik tevcihini öğrenen C. Farrere kararı memnuniyetle karşıladı. Gerek bu tevcihten gerekse Matbuat Umum Müdürlüğü’nün selamından dolayı teşekkürlerini bildirdi.⁶⁶ *Hoş-amedî* amacıyla çekilen telgrafa verdiği yanıtta ise “*daima taziz ettiğim şu Türk toprağında bulunmaktan pek derin surette bahtiyar olduğum halde beyan-ı hoş-amediyi mutazammın iş’arlarına heyecanla arz-ı şükran eder ve ebediyen müstakil olan Türk vatanını kemal-i*

⁶³ “Matbuat Cemiyeti’nin Tamimi”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 481-868, 1 Mayıs 1338/1922, s. 2; Kırımlı, 2011, s. 916. Söz konusu telgraf, İstanbul gazetelerinde yayımlanmak ricasıyla ve Ağaoglu Ahmed Bey imzasıyla Türkiye Matbuat Cemiyeti adına çekilmişti. Bk. “Kırım Açlarına Muavenet”, *Vakit*, S. 1581, 5 Mayıs 1338/1922, s. 3.

⁶⁴ “Kara Gün Dostlarına Şükran Hediyesi”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 496-874, 19 Mayıs 1338/1922, s. 1.

⁶⁵ “Ankara’dan, Claude Farrere’e Davet ve Selam”, *Hakimiyet-i Milliye*, S. 525, 7 Haziran 1338/1922, s. 1; “Anadolu Matbuat Cemiyeti Claude Farrere’i Selamlıyor”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 510-887, 7 Haziran 1338/1922, s. 1.

⁶⁶ “Claude Farrere Matbuat Cemiyeti’nin Fahrî Azalığını Kabul Etti”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 513-890, 11 Haziran 1338/1922, s. 1. Ülkesinde Türk dostu olarak tanınan Fransız yazar Claude Farrere (1876-1957), Deniz Kuvvetleri’nde subay olarak görev yaptı. Doğu ülkelerine birçok seyahat gerçekleştirdi. Pierre Loti’nin halefi olarak Millî Mücadele döneminde Türkiye lehindeki çalışmalarını yoğunlaştırdı. Bk. Cemal Güven, *Millî Mücadele’de Mustafa Kemal Paşa’nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri (Asker, Siyasî Temsilci ve Gazeteciler)*, Eğitim Yayınevi, Konya 2012, s. 136.

hürmetle selamlarım” dedi.⁶⁷ Yine İzmit’e gelişinde onunla mülakat yapan Kemal Salih Bey, Türkiye Matbuat Cemiyeti’nin bir üyesi sıfatıyla kendisine hürmetlerini arz etti. Buna karşılık C. Farrere de cemiyetin bir üyesi olmakla iftihar ettiği cevabını verdi.⁶⁸

Cemiyet, Ankara’daki Sovyet Sefareti’nde çalışmakta olan gazeteci kökenli kişilerle dostluğun güçlendirilmesine zemin olmak üzere 15 Haziran günü Yenigün matbaasında bir çay ziyafeti tertip etti. Ziyafete sefaretin İstihbarat Müdürü İstahof’un yanı sıra Sabri Ayvazov ve tercüman Necef, Yunus Nadi, Ağaoğlu Ahmed, Mahmud Esad, Tevfik Rüşdü, Kazım Nami, Ziya Gevher, Behçet, Kemaleddin Kami, Lütfi Arif, Bilal, Sadri ve Münir beyler katıldılar.⁶⁹ Söz konusu ziyafet de öncekiler gibi samimi bir atmosferde gerçekleşti.⁷⁰

Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi’nin kazanılmasının ardından Ankara’da çıkmakta olan bazı gazeteler kapandı. İstanbul gazeteleri artık daha kolay bir şekilde Anadolu’ya gelmeye başladı.⁷¹ Bundan sonra millî merkez konumundaki Ankara’da basın hayatının yoğunluğu azaldı. Benzer şekilde Türkiye Matbuat Cemiyeti’nin faaliyetleri giderek azalmakla birlikte yine de bazı çalışmalar gerçekleştirdi. Örneğin 1923 yılı temmuz ayında Fransa, İngiltere, İtalya ve Amerika gibi ülkeler başta olmak üzere tüm basın mensuplarına yönelik bir hitabe yayımladı. Hitabede Lozan müzakerelerinde yaşanan buhranın nedenleri üzerinde durarak, cemiyet tarafından yapılan açıklamayı yayımlamalarını ve kendi kamuoylarını aydınlatmalarını istedi. Ayrıca savaş ortamının yeniden açılması değil de adil bir barış sürecinin aralanması isteğine yönelik çağrıda bulundu.⁷²

Revue des Deux Mondes dergisinin bir yazarı şerefine ziyafet verileceği haberi bu dönemde basına yansıdı.⁷³ Nitekim bir süredir Ankara’da bulunan Maurice Pernot adına 18 Ağustos akşamı saat dokuzda Anadolu lokantasında

⁶⁷ “Dostumuzun Cevabı”, *Hakimiyet-i Milliye*, S. 531, 14 Haziran 1338/1922, s. 1; “Aziz Dostumuz Claude Farrere’den Selam”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 516-893, 14 Haziran 1338/1922, s. 2.

⁶⁸ “Claude Farrere’le ‘Yenigün’ün Mülakatı”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 525-902, 25 Haziran 1338/1922, s. 2.

⁶⁹ “Matbuat Cemiyeti’nin Çay Ziyafeti”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 518-895, 16 Haziran 1338/1922, s. 2.

⁷⁰ “Dünkü Ziyafet”, *Hakimiyet-i Milliye*, S. 533, 16 Haziran 1338/1922, s. 2.

⁷¹ Şapolyo, 1969, s. 204-205.

⁷² “Türkiye Matbuat Cemiyeti’nin Bütün Dünya Meslektaşlarına Hitabesi”, *Anadolu’da Yenigün*, S. 853-1230, 17 Temmuz 1339/1923, s. 2.

⁷³ “Matbuatın Ziyafeti”, *Hakimiyet-i Milliye*, S. 890, 16 Ağustos 1339/1923, s. 1. *Hakimiyet-i Milliye*, bir başka sayısında bu ziyafetin Ankara’daki Fransız muhabirlerine verildiğini belirtti. Bk. “Dün Akşamki Ziyafet”, *Hakimiyet-i Milliye*, S. 892, 19 Ağustos 1339/1923, s. 3.

yirmi kişilik bir ziyafet verildi. Etkinliğe M. Pernot, Miralay Mougin, Adana'da Pamuk Şirketi Direktörü Mösyö Bertran ve bir Fransız Mühendis'in yanı sıra Hamdullah Subhi, Ağaoğlu Ahmed, Yakup Kadri, Nebizade Hamdi, Falih Rıfkı, Ruşen Eşref, Yahya Kemal, Yusuf Hikmet, Matbuat Umum Müdürlüğü şube müdürleriyle bazı gazeteciler katıldı. *Anadolu'da Yenigün'e* göre büyük bir neşe içinde yenen yemek, hoş sohbetlerle saat on bire kadar devam etti. Davetliler, matbuat ailesi arasında gerçekleşen bu güzel geceden iyi hatıralarla ayrıldılar.⁷⁴

Neticede yoğun geçen günlerin ardından Türkiye Matbuat Cemiyeti'nin faaliyetleri son buldu. Faaliyetlerinin neden ve ne zaman bittiğine dair kesin bir bilgi bulunmamakla beraber, Millî Mücadele'nin askerî ve siyasî aşamalarının tamamlanması sonucunda işlevsiz kaldığı anlaşılmaktadır. Üstelik İstanbul basınının ağırlığı artık daha çok hissedilmeye başlanmıştır. Cemiyet reisi Yunus Nadi Bey'in İstanbul'da *Cumhuriyet* gazetesini çıkarma kararı alması da muhtemelen önemli bir etken olmuştur. Son olarak Mustafa Kemal Paşa tarafından İsmet Paşa'ya çekilen 8 Ekim 1924 tarihli bir telgraftaki "*müteaddit vesilelerle görüştüğümüz vecihle Anadolu matbuatını temsil etmek üzere bir matbuat heyeti teşkili hakkındaki tasavvurumuzun mevki-i fiile vaz'ı zamanı geldiğini bu vesile ile hatırlatırım*" şeklindeki ifadeler⁷⁵, yani Anadolu basınına temsil edecek bir heyet kurulması tasavvuru, Türkiye Matbuat Cemiyeti'nin bu tarihten çok önce faaliyetlerinin son bulduğu düşüncesini akla getirmektedir.

Sonuç

İstanbul'da faaliyet gösteren bazı kurum ve kuruluşların bir benzeri Millî Mücadele döneminde Anadolu'da tesis edildi. Bunlardan birisi de basın mensuplarının oluşturduğu bir meslek kuruluşuydu. 1921 yılı aralık ayında kuruluş kararı alınan Türkiye Matbuat Cemiyeti, hazırlık sürecinin ardından 1922 yılı mart ayında teşkil olundu. Mustafa Kemal Paşa'nın siyasî yapı hüviyetine sahip olduğu gerekçesiyle teşkiline muhalif tavır aldığı cemiyetin başkanlığını Yunus Nadi Bey yaptı. Doğrudan üyesi olan veya faaliyetlerine katılan kişiler arasında o dönemin ve sonrasının pek çok önemli ismi yer aldı.

Türkiye Matbuat Cemiyeti'nin faaliyetlerini ve çalışmalarını içe dönük dayanışma ve dışa dönük propaganda şeklinde özetlemek mümkündür. Özellikle B. Gaulis, C. Price, J. Schlicklin, C. Farrere ve M. Pernot gibi

⁷⁴ "Mösyö Pernot Şerefine Ziyafet", *Anadolu'da Yenigün*, S. 878-1255, 19 Ağustos 1339/1923, s. 3.

⁷⁵ BCA, Kurum: 30-1-0-0, Yer Bilgisi: 40-237-10; Uygur Kocabaşoğlu- Aysun Akan, *Mütareke ve Millî Mücadele Basını- Direniş İle Teslimiyetin Sözcüleri ve "Mahşer" in 100 Atlısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, s. 18.

Anadolu'ya gelen yabancı basın mensuplarına yoğun ilgi gösteren cemiyet, Millî Mücadele'nin anlamını, durumunu ve haklılığını duyurmaya çalıştı. Düzenlediği geniş katılımlı etkinliklerle başarılı bir dış propaganda süreci izlenmesinde yardımcı oldu. Hatta Millî Mücadele lehinde çalışmalar yapan yabancı gazeteci ve yazarlara fahri üyelikler tevcih ederek uluslararası katılımlı bir yapı haline geldi.

Millî Mücadele döneminin dikkate değer bir kuruluşu olan Türkiye Matbuat Cemiyeti, sosyal yardımlaşma faaliyetlerinin içerisinde de yer aldı. Örneğin Rusya'daki Bolşevik yönetiminin ilk yıllarında Kırım'da yaşanan kıtlık felaketi dolayısıyla başlatılan yardım kampanyasına destek verdi. Yine siyaset, bürokrasi ve askerlik çevrelerinden çeşitli kişilerle temaslar kuran cemiyet, temelde basın mensupları arasında uyumlu bir çalışma tesisini amaçladı. Süreç boyunca bu alandaki faaliyetlerini arttırarak meslek içi dayanışmayı ön plana çıkardı. Zaten kuruluş yapısı itibarıyla sadece Ankara'yı değil ülke genelini kapsamayı hedefledi ve İstanbul'da faaliyet gösteren matbuat cemiyetiyle olumlu bir iletişim kurdu.

Netice itibarıyla Millî Mücadele dönemi Ankara'sında bir meslek kuruluşu olarak tesis edilen Türkiye Matbuat Cemiyeti hem yerli hem de yabancı basın mensuplarıyla temaslar kurarak etkin bir çalışma gösterdi. Hatta kuruluş amacının ötesinde yaptığı faaliyetlerle yürütülen mücadelenin başarılı sonuçlanmasına yardımcı olmaya çalıştı. Bu arada Cumhuriyet döneminde Ankara'da kurulan benzer kuruluşlara öncü rol oynadığını da belirtmek gerekir.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

2. Süreli Yayınlar

Anadolu'da Yenigün

Hakimiyet-i Milliye

İleri

Tevhid-i Efkâr

Vakit

3. Eserler

- 1933 *Almanak*, haz. Selim Nüzhet, Matbuat Cemiyeti Yayınları, İstanbul.
- Akyüz, Y. (1988). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Altun, A. (1995). *Türkiye 'de Gazetecilik ve Gazeteciler*, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara.
- Aydın, H. (2010). "Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye: Kuruluşu ve Basında Tartışmalar", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 27, s. 553-569.
- Benice, E. İ. (1966). "Kuruluştan Buyana Türk Basın Birliğinin Tarihine Kısa Bir Bakış", *Türk Basın Birliği*, Son Telgraf Matbaası, İstanbul, s. 5-16.
- Çavdar, T. (2007). *İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler- Babiâli'den Geriye Ne Kaldı?*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Ertuğ, H. R. (1970). *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, C. I, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, Yenilik Basımevi, İstanbul.
- Gevgilili, A. [1983]. "Türkiye Basını", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 202-228.
- Güven, C. (2012). *Millî Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa'nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri (Asker, Siyasî Temsilci ve Gazeteciler)*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- İnuğur, M. N. (1982). *Basın ve Yayın Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.
- İskit, S. (1943). *Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları.
- Kıraç, T. O. (2011). *Türkiye'de Gazetecilik Mesleğine İlişkin Örgütlenmeler: 1908-1938*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kırımlı, H. (2011). "Kırım'da ve İdil-Ural Bölgesinde Açlık ve Türkiye'den Giden Yardım (1921-1922)", *Belleten*, C. LXXV, S. 274, s. 881-956.
- Kocabaşoğlu, U.- Akan, A. (2019). *Mütareke ve Milli Mücadele Basını- Direniş İle Teslimiyetin Sözcüleri ve "Mahşer" in 100 Atlısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Koloğlu, O. (2010). *Osmanlı Dönemi Basınının İçeriği*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- _____ (2006). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul.
- Odabaşı, İ. A. (2021). *Osmanlı Matbuat Kapitalizmi ve Milliyetçilik (1913-1914)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Özbey, M.- Baykal, H.- Baykal, T. (2016). *Basın Yönetiminde Sansür- Mütareke Dönemi Basını*, Minel Yayın, Ankara.

- Özkaya, Y. (1989). *Millî Mücadele’de Atatürk ve Basın (1919-1921)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Özlu, Z. (2016). “1920 İstanbul Matbûât Cemiyeti Kongresinin Türk Basınının Gelişimindeki Rolü”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VI, S. 12, s. 68-90.
- [Sevük], İsmail Habib (1937). *O Zamanlar (1920-1923)*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- Sürmeli, S. (2005). “Ankara’da Amerikalı Bir Gazeteci: Clair Price”, *Atatürk Dergisi*, C. IV, S. 4, s. 21-43.
- Şapolyo, E. B. (1969). *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü İle Basın*, Güven Matbaası, Ankara.
- Til, E. T. (2004). *Gazeteler ve Gazeteciler*, haz. İbrahim Şahin, Bilge Yayınları, Ankara.
- Tokgöz, A. İ. (1993). *Matbuat Hatıralarım*, yay. haz. Alpay Kabacalı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tonga, N. (2014). “Cumhuriyet Ankarası’nın Devraldığı Edebî Miras: Cumhuriyet Dönemi’ne Kadar Ankara’daki Edebiyat Hayatı ve Edebiyat Mahfilleri”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, C. II, S. 2, s. 184-202.
- Toprak, Z. (1984). “Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı”, *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*, Gelişim Yayınları, İstanbul, s. 13-54.
- Topuz, H. (2003). *II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Varlık, B. [b.y.y.]. “Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 112-125.
- Yıldırım, K. (2013). *Osmanlı’da İşçiler (1870-1922)- Çalışma Hayatı, Örgütler, Grevler*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yoloğlu, N. (1997). “Almanya’da Basın”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 5, s. 95-114.
- Yust, K. (1995). *Kemalist Anadolu Basını (Tiflis 1922)*, çev. N.E., yay. haz. Orhan Koloğlu, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara.

EKLER

Ek 1: Cemiyetin Kuruluşuyla İlgili Bir Gazete Haberi

آققرهده مطبوعات جمعیتی طرفندن ویریلن بویوک برضیافت

یونس نادى بیک تشکری و مدام (غولیس) مستر (پرایس) دیوسف کال بیک مهم نفلتری

مستر (پرایس) دیورک : فریاضافت بولمه بوردیگن . باقیده غلوت بیلدیک ، من رعیت کوشی اوزداده نور صابرقدره .
آمرطایلدک فرکاری سوهیمت مین اولدیلمک . *

آخیره . ۳۴ کتون اول [چهار حصو .
سزندن] — آققرهده بیک تاسیس ایلمین
مطبوعات جمعیتی طرفندن بویوک
برضیافت ویریلدیر . حیاضافته خارجیه وکیل
پوشاکال ، بویوک ملتجلسی رئیس تاسیس
عدنان ، وقت پاتی حرری احمد امین ،
بیک کون ساحی یونس نادى ، میواتدن
و منشیون مطبوعاتمدی ، ابرطغرل بکره
خارجیه نظارتی آموز سیاسی مدیر عمومی
حکمت ، مطبوعات مدیر عمومی وکیل ادم
هنایت ، هرریندن روشن اشرف ، عارف
اوروج ، احمد ، کال صالح بکر و عمارکن
خاطر بولوشدیر . نافه وکیل زوف وناغله
وکیل قس بکر و احسن نظری حسینیه
کلمه مشاوره . ایوم آققرهده بولونان فرانسوز
هررسی مدام (غولیس) و آمرطای مین
(بلنلس) میستر (پرایس) ده معنوین
بیاننده بولونیورلدی .
مدام تاسیسه نادى بیک بر لطف ایراد
ایلدیک مشورته دعوت واقعه ی قبول
ایتمدن دولای بیان تشکر ایش و مدام
(غولیس) مستر (پرایس) کی حککو
هرردیک آققرهده بولونعاری تکان بولون
عزم و ایمنی ایه مدافه ایندیکی حشک ارتق
جهانده مدافعلری بولوندیکی کوشمیکلی
سویهش ، دعومتک صبیسته کوهترک
آققرهده کن آمرطایلی سلکدانشه بیان
تشکر ایش و بوجوق دعوی ملیزک
موقفی حشده شیری برلامت عد ایله
بیلهجکی سویهشدیر .
نادی بیکدن سوکره مدام (غولیس)
بر لطف ایراد ایش ویریشدیرک : تورکای
شیمدی بیک ای طانیس ، بونون فرانسوز
سزی سویور و اساساً مانجا سوشلاری .
فرانسوز سزک ادارمکزی آکلایور ، حیدر
تکزی ، دیویور . سزی مدافه اینتکه
وظیفه منی بویوز . باقیده آمرطایلی مطبوعاتده
فرانسوز استال ایلمیکدر .
بدنه آمرطایلی عمار مستر (پرایس)
ایراد لطف ایش و شو بیاننده ویریشدیرک :
« ایبریالیزمدن غرت ایمن تورکایه تی
ظام سوق ایندی . آملولوی و فایضک

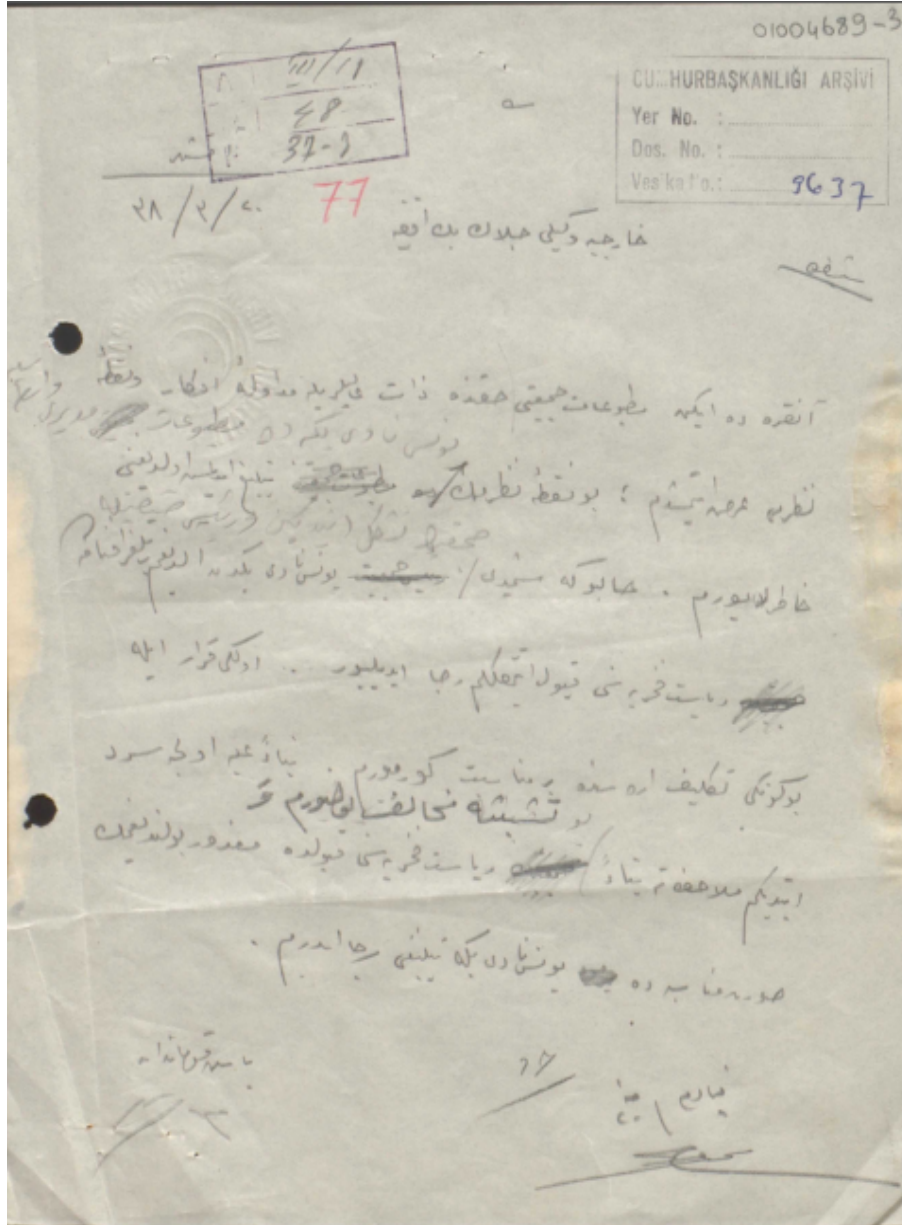
عظمتی اینجده بولونان اوقدر این دیولت .
یوز بلاغیر ، خارجدن کاتر دعای حس
ایدیورلر . طوتیفیکدن بولمه بویوک
باقیده تللت سیله چک ، حق و حقیقت
کوشی اورخالده تور صابرقدره . لوزمان
سزده سانلیم تکی سلمه قلوبه بیچسکیز .
آمرطایله کیدر کیتیز بونون
حقیقی آمرطایلیز . اعلان ایلمک و آکل .
حیثم . آمرطایلیز تورکاری سوجیکلیته
امین اولدیلمکسکیز . بیچمک ک بویوک
خدمت حقیقی سوسله مهن آمرطایله
بیلدیلمک . تا که آمرطایله سزه عدالت
عنتتاری مارمسته باقسون .
بکایله ایشلایان بولنلارندن سوکره
خارجیه وکیل یوسف کال بیک بر لطف ایراد
ایلدیک ویریشدیرک : « مطبوعات جمعیتک
صورته اجابت بیک ای بر کجه کیدرک :
کوزل سوزل ایشیتک . مدام (غولیس) .
قاری ، شیمدی بقدر وقوع بولان حککویله
تدریپندن دولای اساساً متشکرلر . مستر
(پرایس) ک بیاننده قاری ده بویوک برمتناری
حس ایلمکدیز .
حالیکه
بونون باخسز باشماق ایستسکدن عاریدی .
مشخلمن سزی اولدیلمک ایستیورلر .
مختصریکه مدام (غولیس) ایه برار مستر
(پرایس) ده حقیقی آکلادی .
حشمتی نهایت جهان تصدیق ایلمیکدر .
واکیز خرمندن وار کیلسون . غلبه سزده
لطف

آققرهده مطبوعات جمعیتک ضیافت دردی آققرهده طرفندسی
(آققرهده ک بویوک لوزماندن اولوب باقوم
رسی حیاضافت بولمه ویریشدیرک)

ته قدر خرمکارانه حرکت ایلمیره ایلمسون
تورکاملایلیق قانچقدیر . بوجوسلیمک
عزیمک قوتی مدام (غولیس) کوردی
تقدیر ایندی . مستر (پرایس) ده هیچ
شبهه سز کورمک و تقدیر ایلمیکدر .
جهانده من آققرهده مجاهدی تکدر ، ملت
مجاهدیدی . بوحیاتی ایکی بویوک هرردک
دهموقرات عالم بیلدیلمکلیته منتکرم .
آملولایله حقیقی استحصانه عزم ایش
مانسز واردر . بر قوموکل قرق بیل خاطر
سایان تورک و ایلاتان بیلدیلمکلیته
(بیلدیلمک) (غولیدر) (مدام (غولیس)
فریاضافت نامل شکران حشمتی ایه اسلاری
حک ایتمدیلمکلیته (پرایس) ده لوسورته
یله ایلمیکدر .
مستر (پرایس) سزی ای آکلایم :
« کیتیکسکیز بول دورودر ، دوام ایلمک ،
دیور . حشتم
آمرطایلیک سوزلری طوتیچیز . نشیب
ایندیکسز دورودر بولمه دوام ایلمیکسز .
بالکسز بویوله ایبریالیزم سیق سیق بویوک
جوولمه معروض قلیوز . بوجومله قاری
سزی مدافه ایقاری رجا ایلمدم . بویوک
اجتاهای ترتیب ایمن مطبوعات جمعیته
و مشاقرلر مه باطامه عرض شکران ایلمدم .
ملکت جمعیتکزه منتخردر ، یوسف کال
بیک عقیق ده شمتک آققرهده
ضیافت سکسزده اون بره قدر بویوک
بر صمیمیت اینجده جریان ایشدیر .
لطف

“Ankara’da Matbuat Cemiyeti Tarafından Verilen Büyük Bir Ziyafet”, *Vakit*, S. 1452, 25 Kanun-ı Evvel 1337/1921, s. 1.

Ek 2: Mustafa Kemal Paşa tarafından çekilen 20 Mart 1922 tarihli telgraf

CA, 01004689-3.

Ek 3: Mustafa Kemal Paşa tarafından çekilen 24 Mart 1922 tarihli telgrafın ilk kısmı

